

UTAZÁS

A MÚLTBÓL

A JELENBE

Régi naplóm mai szemmel

Ez csak egy élet, az én életem. Csak egy utazás az életemen át, az én utazásom. Csak egy út, az én utam. Sok más élet, utazás, és sok más út mellett, amelyet mindenki saját maga éli meg, utazza át, járja végig, építi fel jól-rosszul. A legnagyobb szerepet az életemben a családom játszott, ahol szerettem. Ez a szeretet, - amelyet a családomban tapasztaltam és kaptam meg, és amelyet megtanultam továbbadni, - segített végig menni az utamon a múltból a jelenbe.

Hol kezdődik egy ember útja? És ő tervezi-e el vagy a családja, hogy melyik úton menjen, melyiken nem? És az út csak akkor van előtte, ha már rá is tud lépni, lépéseket tenni? Vagy már előbb? Az ember elgondolásában, vagy az Istenében? Azt hiszem, Isten dönti el, hogy mikor és hogyan indul el az ember. És csak Ő adja meg a lehetőséget, hogy elindulhasson még akkor is, ha minden ellene szól. Az ember elindul, még ha harcolnak is ellene, mert gondot jelentene a családjának. De az utolsó pillanatban megszólal az édesanya lelkiismerete és elfelejti a sötét gondokat, és csak vár, hogy megismerhesse gyermekét, aki már ismeri őt, mert érzi gondoskodó szeretetét, hallja könnyörgését Istenhez, hogy egészségesen születhessen meg a gyermeke. És az ember *megszületik*. Így születtem meg. Világra jöttem, ez az első állomás az életútamon. Az édesanyám csak akkor ismer meg, csodálja fekete hullámos hajamat, piciny ujjaimat. Bármennyire is „síró baba” voltam, nem haragszik rám, éjszakákat nem alszik, hogy nyugtasson. És *növekedek*: ez a feladatom, ez az utam, növekednem kell szüleim, testvéreim és Isten örömére. Még nem tudom, mit jelent *elesni* az úton. Ezt is megismerem, amikor először vagyok képes egyedül lépegetni. De eleséskor mindig ott van édesanyám, aki felemel, megnyugtat, és újra elindulhatok. Ezek még piciny lépések, bizonytalanok, de vigyáznak rám. Legelőször is az édesanyám, akire Isten rábízott. A család, ahová születtem, a rokonok, a család ismerősei, barátai,

a magyar környezet, amely a nyelvet és az identitást adják és erősítik. Még nagyon korlátozott környezet, egy gyerek méreteihez szabott, de ebben a közösségben tanulok meg beszélni, kapom a fogalmakat a családról, Istenről és a hazámról.

A vidékünk, Kárpátalja és a benne élő családok élete nem könnyű. A történelem újabb és újabb megpróbáltatásokban részesíti. Vagy Isten teszi próbára a magyarokat ezekkel a történelmi eseményekkel, hogy megbizonyosodjon arról, mennyire magyarok?

A családomat a születésem után nem sokkal határ választja el egymástól. Édesanyám családja máramarosszigeti, az édesapámé aknaszlatinai. 1946-ban a két várost elválasztó Tisza áthatolhatatlan határrá lesz, felszántott földszávvá a szovjet oldalon és szögesdróttal; Aknaszlatina a Szovjetunióhoz fog tartozni ezentúl, Máramarossziget Romániához. És a hivatalos nyelv is már nem a magyar, hanem az orosz az egyik oldalon, és román a másikon, bár a lakosság zömében magyar. Nem ismerhettem meg személyesen a keresztszüleimet, akik Szigeten éltek, se a többi rokont. Néha-néha, még a negyvenes évek végén, a szovjet határőrök megengedték az aknaszlatinaiaknak, hogy a szögesdrót mögé mehessenek és onnan gyönyörködjenek a Tiszában és Máramarosszigetben. Ha messziről egy-egy személyt láttam a Tiszáig húzódó kertben, a keresztszüleimnek hittem, akiket sohasem volt alkalmam személyesen megismerni. Pedig tőlük kaptam ajándékba a keresztnévemet is. Ez is egy állomás az életutamon, és ezen az állomáson ismerkedtem meg először az emberre kényszerített lemondással, a családok, rokonok, barátok, ismerősök tekintet nélküli elválasztásával, a kulturális, vallási, oktatási rájuk kényszerített megváltoztatott lehetőségekkel.

Egyre többet *megtanultam*, tudtam. Olyant is, amilyent a szüleim nem tudtak, mert nem az ő útjuk volt odáig. Megtanultam mások nyelvét, mert meg kellett tanulnom. Bár Aknaszlatina lakossága többségében magyar, középiskola csak orosz, ukrán és román volt. Magyar iskola csak általános volt, az is nagyon messze. Beszéltem oroszul – megtanultam ezt a nyelvet a kis orosz barátnőmtől, egy határőrtiszt kislányától, akiket a házukba lakoltattak be. Engem nem tiltottak az orosz gyerekektől, mint a többi utcabéli gyerekeket, és így anyanyelvi szinten beszéltem oroszul. Talán ezért írtak be az ukrán iskolába, mint a gyerekek többségét az utcánkból. A szüleim csak magyarul beszéltek. *Előttem állt az út*: talán Isten már tudta, milyen utat szán nekem. Talán egyszer azt is megértem, hogy miért nem a matematika felé vehettem az irányt, amelyben nagyon tehetségesnek tartottak.

Az utam egy utazáshoz hasonlít. Egy alkalommal, már felnőttként Győrből Párizsba utaztam átszállás, ellenőrzés nélkül a határokon, mert már ezek az országok az Európai Unióhoz tartoztak. Számomra ez nagyon szokatlan volt, mert hozzászoktam a határokhoz a Szovjetunióban: mindenféle határhoz. Most nyugodtan gyönyörködhettem a tájban, a városokban, falvakban, figyelhettem a le- és felszálló utasokat az állomásokon, hallhattam az országok nyelvén történő beszélgetéseket.

Ez a vonat gondolatban átvitt a múltba, eszembe juttatta az addig megtett életutamat a tapasztalataival, élményeivel, sikereivel és bukásaival együtt. Eszembe jutott az első nagy utazásom még egyetemista koromban, 1967-ben, a másik irányba: Ungvárról Moszkvába és vissza. Idegenvezetői tanfolyamra küldtek egy félévre az ungvári egyetemről. Főleg a visszaút volt emlékezetes. Az egész kocsi tele volt katonákkal, akik szabadságukról utaztak vissza a kárpátaljai alakulataikhoz a Szovjetunió különböző részeiről. Hogy valahogy átvészeljem ezt a hosszú utazást, mindenféle cselekvéseket találtam ki magamnak. A már elég kopott kötött pulóverem bontásához fogtam, mert már Moszkvában meg akartam tanulni kötni, de sehol sem kaptam fonalat. Most időm is volt, és ez remek elfoglaltságnak tűnt. Azt nem tudtam, hogy a pulóverem gépikötésű, és a fonal a szabásminta szerint fel van vágva. A rengeteg kibontott fonaldarabokat elkezdtek az évfolyamtársnőmmel összecsomózni. Végül már minden katona a kocsiban azokat csomózta. Mi meg gombolyítottuk az összecsomózott fonalat. El lehet képzelni a gombolyagokat a sok kisebb-nagyobb csomóval, amelyek a sündisznókhöz tették hasonlónak. Amikor hazaértem és az édesanyám meglátta a gombolyagokat, csak annyit mondott: „És azt hiszed, hogy ebből még lesz pulóver?” Nem lett. Csak egy akkor divatos pilótasapka a 12 éves unokahúgomnak, aki nem volt hajlandó hordani azt a kikandikáló csomók miatt.

És most Párizs felé ez a régi utazás jutott eszembe és boncolgattam magában. A pulóver fonaldarabjai valahogy azt az internacionalizmust juttatták eszembe, amit élnünk kellett ott, a Szovjetunióban. Az embereket, tekintet nélkül arra, hogy kik vagy mik ők, milyen múlttal, „kötésmintával” rendelkeznek, összecsomózták egy internacionalista gombolyaggá, amelyből kilógtak a csomók. Ha az ember nem a gombolyagszintjén gondolkodott, megbüntették, lehetett bármilyen okos, tehetséges, szép. Hasonulni kellett, csak így válhatott kívánt kötésmintájú pulóver belőle. Ellenkező esetben csak csomó maradhatott. Ilyen csomó maradtam. Ilyen csomó volt az ember ott, ha nem tudta vagy nem akarta követni a gombolyítást. Ezt akkor nem értettem, hogy minden ennek volt alárendelve, csak most, sok év után.

És akkor emlékeimben felelevenedett a belépésem a kommunista ifjúsági szövetségbe, vagyis a „komszomolba”. 8-os diáklány voltam, az iskola legjobb és legtevékenyebb tanulója, amikor az osztályfőnököm, aki egyben fizikatanárom és az iskola igazgatóhelyettese is volt, behozta az osztályunkba a jelentkező lapokat, mert szokás szerint ekkor lettek a diákok „komszomolisták”. Az osztályfőnököm akarta nekem az ajánlatot adni a szokásos két komszomolista helyett, de azt válaszoltam neki, hogy pillanatnyilag nem akarok még „komszomolista” lenni. Ilyent akkor még nem lehetett mondani, és lázadásnak tekintették, annál inkább, mert a többi magyar tanuló sem akart belépni a „komszomolba”, bár nem beszéltünk össze, de ez senkit sem érdekelt. Az osztályfőnök az igazgatóval együtt elmentek panaszkodni a bátyámhoz, aki akkor már vezetői állást töltött be az aknaszlatinai sóbányánál. Másnap az osztályfőnök megint elém tette a jelentkezési lapot, de én megmaradtam az előző napi döntésemnél. A következő évben, természetesen, jelentkeztem komszomolistának, mert ez kellett a továbbtanuláshoz. A felvétel a járási központban volt, Rahón. Kívülről meg kellett tanuljuk a szabályzatot, mint egy memoritert. Ezt kellett elmondanunk egy bizottság előtt vagy válaszolnunk a belőle feltett kérdésekre. Engem erről nem kérdeztek, pedig hibátlanul megtanultam. Az érdekelte a háromtagú bizottságot, hogy ettem-e megszentelt ételt, mert Húsvét hétfőn volt a felvétel. Nem hitték el a „nem” válaszomat, azzal indokolták, hogy mindenkinek a nagyanyja elmegy megszenteltetni a húsvéti sonkát és a többi ételt. Csak akkor hitték el, hogy a nagyanyám még sem tudott elmenni a templomba, amikor azt mondtam nekik, hogy nincsenek már nagyszüleim. A bizottságot az is érdekelte, hogy előző nap, Húsvét vasárnapján voltam-e templomban. A válaszom az volt, hogy nem is mehettem, mert fákat kellett ültetnünk Lenin „Nagy kezdeményezés”-e példájára. Ezek után a bizottságot már csak a nevem érdekelte és komszomolista lettem.

Ez is egy állomás volt az életutamon, egy csomó. A párizsi vonaton gondolkodtam el igazán azon, amit gyerekként meg kellett tapasztalnom és amit akkor nem értettem: miért csak a magyar gyerekeknek kellett fát ültetniük minden évben húsvétkor a helybeli magyar tanárok vezetése alatt? A legtöbb tanárunk messziről, Ukrajnából vagy még távolabbról kapta a kinevezését Aknaszlatinára. Ez is egy határ volt a helybeliek számára, amellyel a vallásgyakorlásától választották el az ifjúságot és a vallás egyre jobban csak belső, családi ügy lett.

Gondolataim tovább vittek, de még mindig az iskolában „jártak”. Magam előtt láttam az osztályunkat – végzősök voltunk -, amint hazaküldtek a nagyszünetben, hogy hozzák „kostolót”. Az iskola mellett laktunk és éppen disznóölés volt

nálunk. Hazamentem. Édesanyám már csomagolta a „kostolót”, amikor berobogott az idősebb bátyám és kérdőre vont egy levél miatt, amit német levelezőtársamnak írtam. Nagy divat volt a levelezés külföldi fiatalokkal, én 22 országba leveleztem, és az aknaszlatinai 4 iskolát összefogó „Ifjú internacionalisták baráti klubjának” voltam az elnöke. Nagyon jó programok voltak különböző országokról és fiataljaikról, a diákok megismerték egymást, címeket cseréltünk, hogy újabb országba levelezhessünk. Egy német levelezőtársamat az érdekelte, hogy kerültem magyar létemre a Szovjetunióba. És én, 15 évesen, elmagyaráztam neki a válaszómban, hogy ott születtem, amikor Kárpátalja Magyarországhoz tartozott, így természetes, hogy magyar vagyok és Magyarország az első hazám, de amikor „bejöttek az oroszok”, a határok létesítésével automatikusan szovjet lettem két éves koromban és a második hazám a Szovjetunió lett. Pont. És nem jött válasz a levelemre. Már el is felejtettem ezt a levelezőtársamat, amikor két évvel később a vezetőállást betöltő fivéremet behívták a városi tanácsházára, és „illetékesek” a húga leveléről kérdezték, mert a levelet cenzúrázták és az „visszaérkezett”. Ekkor kaptam az első leckét „politikából”, magyarázatot a határokról a fivéreimtől és egy tanácsot, hogy akkor se beszéljek erről, ha igazam van. Erről nem tanultunk semmit az iskolában, és ez tabu volt.

Megint egy állomás volt az életutamon, egy újabb csomó. Bezárultak előttem a felsőfokú matematikai tanulmányokhoz vezető utak, és valóban megértettem, hogy ki vagyok. Tudatosan is magyar lettem, nemcsak ösztönösen. És féltem. Mint egy gyerek, aki nem tudja, hogy miért büntették meg. Abbahagytam a levelezést. Egy kamasz nem lát világosan, nem érti, hogy miért jobb hallgatni, mint beszélni az igazságról... de a lelke szabad marad. Magyarország valóban az „enyém” lett, az egész Magyarország. A határok csak egy objektív valóságot jelentettek. Magyarország volt és ma is a szent magyar hazám, a mindenem, akinek az életemet, az identitásomat köszönhetem. Talán a „Hazám, hazám...” c. ária Erkel Ferenc „Bánk Bán” c. operájának szavai segítenek a legjobban megérteni, mit jelent magyarnak lenni.

Az életem, természetesen tovább folytatódott ott, ahol éltem. Folytattam a tanulmányaimat, de más utat kellett választanom, a szüleim, fivéreim, és azon kevés (egy magyar és egy román anyanyelvű) tanár segítségével, akiknek fontosabb volt a legjobb diákjuk jövője, mint a félelem és saját biztonságuk. Évek múlva tudtam meg, az idősebb fivérem halála után, hogy a levelem miatt őt leváltották a vezetőállásból, de ezt csak a két fivérem tudta, még a szüleinknek sem árulták el. Így vigyáztak rám és egyengették az utamat.

Az idegen nyelvi karon kezdtem tanulni Ungváron. Továbbra is jó diák voltam, jól és sokat tanultam meg olvastam, továbbra is magyar voltam lélekben és meggyőződésemben, a valós határoktól való félelemben zárva, de belső határok nélkül.

Egyetemistaként jártam először Budapesten. A barátaim és rokonaim igyekeztek bemutatni nekem Budapest nevezetességeit, de mindet ismertem olvasmányaimból, fivérem elbeszéléseiből. Mind bevésődtek az emlékezetembe, beleépültek. Annak az országnak volt a fővárosa Budapest, amellyel mindig azonosnak éreztem magamat, mint minden „határon túli” magyar, mert minden hozzám kötött, kivéve a határok valósága. Kárpátaljai magyar voltam, úgy, mint mindazok, akik Erdélyben, Felvidéken, Vajdaságban és Órvidéken magyarnak születtek. Hiszem, hogy sok „határon túli” magyar ugyanúgy meghatódik, mint én hatódtam meg, amikor először hallottam nyilvánosan a magyar himnuszot. Sírtam, az „Isten áldd meg a magyart” szavak hozzám szóltak, a lelkemet érintették, és azt hiszem, minden magyar számára, bárhol is éljen, ugyanazt jelentik. Több nyelvet is beszélhet az ember, lehet két-, három-, vagy akár négynyelvű is, csak az anyanyelvén érzi és érti igazán e szavak jelentését, azon a nyelven, amelyen az első szavakat hallotta, amelyen megtanult beszélni, énekelni, a Miatyánkot imádkozni, amelyen megismerte az ország történelmét. Az anyanyelvemen Magyarország és én, és minden magyar a világban egységet alkotunk, ahol én csak egy csepp víz vagyok abban az óceánban, ami számomra Magyarország és a magyar nyelv.

Az életutam tovább már Győrben folytatódott. Orosz és francia nyelvet tanítottam, azon országok nyelvét, amelyek döntő szerepet játszottak a hazám történelmében. Megpróbáltam ezen országok nyelvét, kultúráját és történelmét továbbadni diákjaimnak, olyan kamaszoknak, amilyen én is voltam valamikor, őszintén beszélve velük az országok történelmi és kulturális gazdagságának ismertetésekor, megfeledkezve a határokról. A tanulóim az elsők között látogattak el egy csereprogram keretében a szovjet Kárpátaljára. A valóságban fedezhették fel szűkebb hazám szépségeit, megismerve azokat a helyeket, amelyekről hallottak már a magyar, történelem, földrajz órákon. Akkor látogattunk oda, amikor a Szovjetunió szétesőben volt és a vonatok már nem igen jártak. Amikor mégis több nehézség árán sikerült felszállnunk a Moszkva-Belgrád között közlekedő gyorsvonatra, amely tele volt szovjet katonákkal és tisztekkel, a 15 éves diákjaim a szovjet-magyar határon áthaladó vonaton kiálltak a folyosóra és elkezdtek énekelni a himnuszunkat és többen sírtak. Ez az út volt számukra a legemlékezetesebb, jobban megértették, mit jelent magyarnak lenni

és megőrizni az identitásunkat a határon túl. Az első utunk után bejártuk Franciaországot és más európai országot, de az első útjuk hagyott bennük a legtöbb emléket, és most is, az érettségi találkozókra emlegetik, mert a valóságban fedezhették fel Kárpátalja szépségét, és nem egy határsövény felett átlesve, mint én valamikor Máramarosszigetet. Az útjainkon láthatták, hogy mind hasonlóak vagyunk, bárhol is éljünk, bármilyen határ válasszon is el bennünket. Megérthették, hogy a saját azonosságunk nem gátol bennünket abban, hogy szeressük és tiszteljük a másokét, és hogy a cserekapcsolatok kölcsönösen gazdagítanak bennünket, barátokká tesznek, megismerjük egymást. Diákjaimmal Strasbourgban is voltunk Magyarország Európai Unióba lépésének napján, néptáncainkat ropták ennek tiszteletére, Petőfi verseit szavalták franciául, a himnuszunkat énekeltek franciául egy testvériskolában, ahol az Európai Parlamentből is voltak vendégek. Mindannyian azt reméltük azon a napon, hogy az Unió meg fogja szüntetni az összes belső határt Európában, megőrizve az országok identitását, a nyelvüket, kultúrájukat és hagyományait.

Itt, a győri Kazinczy Ferenc gimnáziumban lettem igazán tanár, bár 5 évig tanítottam Aknaszlatinán is. De a Kazinczy gimnáziumban értettem meg, hogy a helyemen vagyok, hogy a tanítás a hivatásom. Talán így vezetett Isten már gyerekkorom óta, amikor olyan könnyen tanultam meg mások nyelvét. Ezért válaszoltam mindig a diákjaim kérdésére, hogy nem én választottam a nyelvek tanítását, hanem a nyelvek „választottak” engem. A diploma csak egy belépő volt, egy jogosítvány arra, hogy taníthassak, de hivatásommá a tanítás csak akkor vált, amikor a diákok elé álltam és számot adtam arról, amit megtanultam az egyetemeken, megpróbáltam átadni nekik a tudásomat, vezetni a tantárgyaim rejtelmes útjain, ráébreszteni őket arra, ami szép benne és elindítani őket a tantárgyaim befogadására, megszerettetni azt velük. És örültem a sikereiknek, büszke voltam rájuk, ha tovább mentek azon az úton, aminek a kiválasztásában én is közreműködtem, miközben nem felejtettem el, hogy nekem is, a tanárnak állandóan tanulnom kell és alázatosnak lennem abban, amit tudok, mert minden ajándék, amit az ember kap a szakmai útján, és alázatos munka.

Ha utazáshoz hasonlítom az életutamat, akkor csak azt mondhatom, hogy a legnagyobb része tanulásból és a tanításból állt. És ezek már nem csomók voltak, amelyeket rám kényszerítettek és kívánt gombolyaggá akarták feltekerni, hogy megfelelő mintájú pulóver legyen belőle. Ez már a saját választásom volt, amelyben csak örömöm tellett. 34 éven keresztül tanítottam francia, orosz és spanyol nyelvet ugyanabban a gimnáziumban, ahol 1973 szeptemberében először álltam a katedrán és 2006 novemberében onnan mentem nyugdíjba.

Tanítottam még Pannonhalmán is a bencés gimnáziumban spanyol nyelvet 4 évig. A gimnáziumi tanítás nyújtotta a legnagyobb örömet számomra, mert taníthattam a 14-18 éves diákokat, akik ebben a korban még tele vannak álmokkal, reményekkel, bizalommal és hittel a jövőjükben, nyitottak a világra.

Tanítottam felnőtteket is francia nyelvre a győri Alliance Francaise társadalmi egyesületben, amelynek 20 éven keresztül elnöke is voltam. Ez az egyesület a Párizsban lévő központ egyik tagja a 156 országban működő egyesületekkel együtt. Feladata a francia nyelv és kultúra megismertetése Magyarországon, a magyar nyelv és kultúra ismertetése Franciaországban. Többször közvetítettünk ki kulturális programokat Franciaországba vagy más európai országba az ottani Alliance Francaise egyesületeken keresztül. És Győrött mi is fogadtunk vagy közreműködtünk francia kulturális programok szervezésében, pl. így volt Győrben a Chagall kiállítás. De mivel minden egyesület tagokból áll, a mi egyesületünknek is voltak tagjai. Főleg értelmiségiek: orvosok, mérnökök, tanárok, katonatisztek, akik tanulták a francia nyelvet, mert szükségük volt rá a munkájukhoz, vizsgáztak belőle. Ugyanakkor jogukban állt és lehetőségünk volt utazásokat szervezni a tagjaink számára a testvéregyesületek segítségével azokban az országokban, amelyeket meg akartunk látogatni. Így jártuk be Európát, főleg Franciaországot, Spanyolországot, Írországot. Utazásaink során nemcsak a nevezetességeket ismertük meg, de az embereket is, életüket. És természetesen franciákat is fogadtunk és bemutattuk nekik az országunkat.

Ez a feladatom más volt, mint a tanítás a gimnáziumban. De ennek a kezdetét is abban az elnökségemben látom, ami középiskolás koromban volt Aknaszlatinán a feladatom az „Ifjú internacionalisták baráti klubjában”. Csak ott minden „elő volt írva” és voltak határok, itt mi döntöttünk, a tagok.

2006 nyarán, a számomra utolsó „vakációmon”, a nyugdíjazásom előtt, végig zarándokoltam a Szent Jakab - az El Camino - utat. Mindnyájan zarándokok vagyunk, megyünk az életünk útján a célunk felé, amikor számot kell adnunk az addig megtett lépéseinkért, az elért és elhagyott állomásokért. Van, akinek az útja végét a halál jelenti és a nincs tovább. Van, aki a halált csak egy állomásnak tekinti, és utána látja a valódi céljának beteljesülését. Bárhogyan is látjuk az utunkat és annak célját, zarándokút az: buktatokkal, felemelkedésekkel, örömmel, szomorúsággal... Ezt jelenti a Szent Jakab zarándokút is: egy utat a cél felé. Bármilyen céllal is indul útnak a zarándok, menetelés közben rájön: ez az út egészen más, ezen az úton nem egyedül zarándokol, a sok hasonló mellett még valaki zarándokol vele, aki, akár akarja a zarándok, akár nem, megszólal a

lelkében: „Kit keresek? Engem? Itt vagyok, mindig veled vagyok, minden utadon, minden pillanatban, csak figyelj rám”. Hát ez az El Camino valójában. Európa főutcája a hirdetések szerint, de ugyanakkor a saját lelki utad, ahol még jobban megérted, hogy nem vagy egyedül a világban, hogy egy vagy a sok zarándokkal, akik melletted zarándokolnak, utolérnek vagy leghagynak, de ők is az életútjuk célja felé menetelnek. Ekkor értettem meg végérvényesen, hogy minden siker, minden buktató erre az életútra vezetett, Isten ezt készítette nekem, és semmit sem veszítettem azzal, hogy nem lettem matematikus tudós vagy matematika tanár. Ezen a pályán értettem meg és tudtam érthetővé tenni a diákjaimnak, hogy minden magyar, bárhol is éljen, a nemzetünkhöz tartozik, és a határon túli magyarok nem voltak okai, hanem elszenvetői annak, hogy lassan 100 éve több országban élnek, bár soha nem hagyták el szülőföldjüket és nem ők döntöttek abban, hogy más országok állampolgárai legyenek.

Ezt az utat azért tettem, hogy megköszönjem Istennek a szép szakmai életutamat, hálát adjak Neki az igazi zarándokutamért, az életutamért, amelyen tanárként, akinek a szakmája a hivatása volt és aki egész aktív életét diákok között töltöttem, szakmámon keresztül az idegen nyelvek tanítása mellett arra tanítottam diákjaimat, hogy szeressék a népünket, kultúránkat, országunkat és anyanyelvünket, ami nem mond ellen annak, hogy tiszteljük a másokét is, azokét, akik sokszínűségükkel gazdagítanak bennünket, barátokat szerezzünk szerte a világban. Egy jobb világ felépítéséhez szeretnünk kell a saját országunkat, minden magyart, és a legkisebb hozzájárulásunkkal is gazdagítanunk kell hazánkat és azt éreznünk, hogy egyek vagyunk minden magyarral, bárhol is éljen a világon, segítenünk lehetőségeinkhez mérten azokon a magyarokon, akik továbbra is kitartanak magyarságuk mellett a határokon túl.

Ez az utazásom a múltamból a jelenbe a számomra legfontosabb állomásokkal benne, mindazzal, amivel útnak indítottak, amit elértem ezen a gyönyörű úton.

Mán Éva nyugdíjas tanárnő.

Műtermi kép

Emlékszem még arra a májusi napra. Hűvös volt, hűvösebb a megszokottnál. 1951-et írtak. Első műteremben készített fényképének napja.

Az iskolában fényképet kértek a „dicsőség” táblájára.

Ahogy illik, édesanyja újra befonta a copfjait, talán még a szalagokat is újra vasalta. Egy kicsit tanakodott, hogy mit is adjon rá. Végül a pulóver mellett döntött és a kiskabátot is ráadta, mert hűvös volt. Nagy választék nem volt.

És elmentek az édesapjával elkészíteni az első igazi, műteremben készített fényképét.

Még most is emlékszik arra, hogy milyen izgatott volt: egy igazi fénykép! Nemcsak a fivérei készítette kép, akik folyton az ő fényképezésével kísérleteztek. Hol az udvaron állították a falhoz, hol a virágágyás közepére rakták és fényképezték, fényképezték...Aztán nem sikerült nekik, vagy nem pazarolták rá a fényképpapírt, mert a nagylányok fényképeire kellett.

Tegnap is megleste azokat a fényképeket. Meg is mondta utána, hogy szégyentelen lányok, mert hagyták magukat tornadresszben lefényképezni. De erre a fiúk kiküldték a laborjuktól.

Most meg az édesapjával megy a fényképészhez. Egy igazihoz.

Már a lépcsőn, amelyiken fel kell menniük a műterembe, megilletődik. Milyen érdekes ez a falépcső: a házon kívül van. És a műterem! Lámpák, erős fény, és Csicsur bácsi, az igazi fényképész!

Csicsur bácsi leülteti. Édesapja elmeséli neki, hogy kislánya milyen jó tanuló és ezért kell fényképet készíttetni, mert az iskolában kérték. Szerencsájuk van a gyerekekkel és nagyon büszke rájuk: szépek, okosak, szófogadóak, illedelmesek...

A kislány is illedelmesen ül a forgószéken. Nem meri édesapjának eszébe juttatni, hogy a kiskabátot le kellene venni, hisz édesanyja azt mondta, hogy csak pulóverben legyen a fényképen. Apja és Csicsur bácsi nem mondják, hát nem veszi le. Azt se meri megmondani, hogy milyen szívesen forogna ezen a forgószéken egyet-kettőt, de biztosan haragudna Csicsur bácsi.

És ekkor Csicsur bácsi elkezd fényképezni. Négy felvételt készít róla, mert mosolygós képet akar készíteni róla. De a kislány nem mosolyog: ilyen képhez csak a komolyság illik.

Az igazság az, hogy megilletődött.

Most pedig annyi év után előtte az a régi-régi kép arról a komoly kislányról, aki úgy megilletődött akkor és olyan büszke volt a „táblán”.

Most itt van előtte ez a kislány, és szemrehányást olvas ki a szeméből. Mintha számon kérné tőle az éveket, amelyeket elpazarolt.

- „Mennyi minden volt bennem! – mondja. Én mindent megtettem, hogy te a jobb utat válaszd, hogy ne herdáld el a tehetségemet. És mit értél el?”

- „Igazad van, bár van mentségem: az élet.”

- „Az élet? – kérdi a kislány. – Mi az?”

- „Az, ami elvisz másfele, ami megtör, megbénít, szárnyakat ad...”

- „És te miért nem a szárnyakat választottad? Hiszen én mindent megtettem, hogy azokat válaszd.”

- „Szárnyakat... Hogy értenéd meg tiszta lelkeddel, egyenes tekintetteddel, romlatlanságoddal, hogy milyen nehéz ellenállni?”

- „Ellenállni? Minek állni ellen? Hát már elfelejtetted azt a sok szép mesét, történetet, könyvet, ami mind arról szólt, hogy a jót kell keresni és megtalálni?”

- „És ha nem találsz?”

- Olyan nincs. Akkor nem kerested rendesen.”

- „Talán igazad van. De neked nyolcévesen még minden olyan könnyű volt. Vigyáztak rád, hittél a mesékben és nem talákoztál a gonoszsággal. Nem mentem magam, te kis komoly Nyolcéveske, mert valóban te mindent megtettél, hogy jó úton induljak el és a csúcsokra érjek. Nem te vagy az oka, hogy nem értem oda fel, hogy megelégedtem csupán a dombokkal, és a lelkiismeretemet azzal hallgattattam el, hogy mások még a dombig sem értek oda. Tényleg nagyon keveset váltottam valóra belőled. Gyáva voltam és megalkuvó. Az akadályoktól visszariadtam, félttem, hogy rám dőlnek, és ezért bezárultam. De azért tettem valamit, ha nem is annyit, amennyit te tudtál volna, mert hiányzott belőlem az energiád, a gyermeki tudásszomjad, nyíltságod a világra, a szépre... Tanár lettem és a gyerekeket mindazon szépre és jóra tanítottam, ami benned volt. Ne

haragudj rám, Nyolcésveske. Tudom, jogod van számon kérni mindent, hiszen rólad van szó. De elveszítettelek, gyermeki nyíltságod valamikor valahol elhagyott. És belőlem nélküled már csak ennyi tellett. És már sohasem gondolhatok a csúcsokra, mint te. Irigyellek, Nyolcésveske.

És bocsáss meg, kérlek.”

Mán Éva nyugdíjas tanárnő gondolatai a 75. születésnapján.